

Inyanei Birchas HaTorah Rabbi Mordechai Willig

Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon and Millie Arbesfeld Midreshet Yom Rishon
Sunday, April 18 2021

1. ברכות יא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: השכים לשנות, עד שלא קרא קריאת שמע — צריך לברך. משקרא קריאת שמע — אינו צריך לברך, שכבר נפטר ב"אהבה רבה". אמר רב הונא: למקרא צריך לברך, ולמדרש — אינו צריך לברך. ורבי אלעזר אמר: למקרא ולמדרש צריך לברך, למשנה — אינו צריך לברך. ורבי יוחנן אמר: אף למשנה נמי צריך לברך [אבל לתלמוד, אינו צריך לברך]. ורבא אמר: אף לתלמוד צריך (לחזור ולברך) [לברך].

2. תוספות שם ד"ה שכבר

שכבר נפטר באהבה רבה - עד הלכך נימרינהו לכולהו. בירושלמי יש הא דאמרי' שכבר נפטר באהבה רבה והוא ששנה על אתר פירוש לאלתר שלמד מיד באותו מקום. ונשאל להרב ר' יצחק כגון אנו שאין אנו לומדין מיד לאחר תפלת השחר שאנו טרודין והולכים כך בלא למוד עד אמצע היום או יותר אמאי אין אנו מברכין ברכת התורה פעם אחרת כשאנו מתחילין ללמוד. והשיב ר"י דלא קיימא לן כאותו ירושלמי הואיל וגמר' שלנו לא אמרו ואין צריך לאלתר ללמוד. ועוד אפי' לפי הירושלמי דוקא אהבה רבה דלא הוי עיקר ברכה לברכת התורה דעיקר אהבה רבה לק"ש נתקן ובשביל היא אינו נפטר מברכת התורה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת. אבל ברכת אשר בחר בנו וברכת לעסוק בדברי תורה שהן עיקר לברכת התורה פוטרת כל היום. וא"ת מאי שנא מסוכה שצריך לברך על כל סעודה וסעודה לישב בסוכה. וי"ל דשאני תורה שאינו מייאש דעתו דכל שעה אדם מחוייב ללמוד דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק. אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה. וא"ת מפני מה אין אנו מברכין לישן בסוכה. וי"ל דברכה דאכילה שמברכין לישב פוטרתו. א"נ משום שמא לא יישן והוי ברכה לבטלה שהרי אין בידו לישן כל שעה שירצה. והיה אומר ר"ת כשאדם עומד ממטתו בלילה (בשחרית) ללמוד שא"צ לברך ברכת התורה מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת ולא נהירא. והצרפתים נהגו לומר פסוקים וברכת כהנים וגם אלו דברים שאין להם שיעור שהיא משנה (פ"א דפאה) ואלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו' שהיא ברייתא (מס' שבת קכז.) מפני הירושלמי דבעי שילמוד על אתר. אבל א"צ כמו שכתבתי כבר:

3. ראש מס' ברכות סימן יג

אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש אין צריך לברך. מאי טעמא שכבר נפטר באהבה רבה. בירושלמי מסיק עלה א"ר אבא והוא ששנה על אתר ונראה דהיינו דוקא בברכה של אהבה רבה דלא מיתחזי לשם ברכת התורה אלא בשונה על אתר. ואם שנה לאלתר אז נראית ברכה לשם עסק התורה כמו לשם ק"ש. ואז לא יצטרך לברך כל אותו היום אפילו יפסוק ללמוד ויחזור וילמוד. וכן המברך על התורה ולמד אין צריך לחזור ולברך אם הפסיק באמצע לכך הוצרך לומר והוא ששונה על אתר על הנפטר באהבה רבה. ולא על המברך ברכת התורה דאי לא תימא הכי היה לו להשמיענו בעלמא דהפסק שבאמצע עסק דהוי הפסק לחזור ולברך כל שכן הנפטר באהבה רבה. ואף את"ל דאין חילוק בין הנפטר בברכת התורה לנפטר באהבה רבה. מכל מקום מסתבר שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות

צרכיהם כדי לחזור וללמוד ותמיד דעתם על לימודם לא חשיב הפסק לענין הברכה וכן אם למד בלילה הלילה הולך אחר היום ואין צריך לברך כל זמן שלא יישן. ולכך מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך כיוצא בזה שאל ר"י את ר"ת אם צריך לברך על השינה בסוכה דיותר חמירה שינה מאכילה דיותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה ושינת עראי אסורה חוץ לסוכה. והיה ר"י רוצה לומר דהא דאין מברכין על השינה היינו משום דשמא לא יוכל לישן כשנרדם בשינה אינו יכול לברך. אבל רבינו תם השיב לו שכל מצות סוכה שחייב ס"א שמקיים אדם מסעודה לסעודה כגון שינה וטיול ושנון. ברכת לישב בסוכה שבירך על הסעודה פוטרנו מלברך עליהן. ולדבריו אפילו הסיח דעתו מלישן כגון שיצא למלאכתו ושוב נמלך אין צריך לברך. כל שכן מי שדעתו טרוד על לימודו אם יצא למלאכתו ולעסקיו לא הוי הפסק: ומי שהשכים ללמוד קודם שילך לבית הכנסת ובירך על התורה. כשקורא פרשת קרבנות בבית הכנסת אינו צריך לחזור ולברך. ואע"פ שאותו שקורא בתורה חוזר ומברך אשר בחר בנו אע"פ שכבר בירך כל הברכות קודם פרשת קרבנות לא דמי. דאותה ברכה נתקנה על קריאתו בצבור כמו שנתקנה ברכה לאחריה וכמו שתקנו אשר בחר בנביאים למפטיר:

4. רבינו יונה ברכות ו. בדפי הרי"ף

ואמר מורנו הרב גר"ו דאכתי איכא למידק דהא חזינן בציצית ותפילין שמצותן כל היום ואפ"ה אם חלץ אותן וחזר ומניחן פעם אחרת צריך לברך ובציצית נמי אע"פ שמצותו כל היום אם מתעטף בו הרבה פעמים ביום צריך לברך על כל פעם ופעם וקבלה בידו מרבתי שאפי' נפל מעליו ולקחו מיד ונתעטף בו שמברך עליו ואע"פ שלא נתכוין להסירו מעליו והכא נמי אע"פ שמצות הקריאה כל היום היה לו לומר שיברך ברכת התורה בכל פעם ופעם ונראה לו לתרץ שאינו דומה זה לזה מפני שהתפילין כשחולצן או הציצית כשמפשיטן מעליו נגמרה מצותן ולפיכך כשחוזר ומניחן פעם אחרת מצוה אחרת היא וצריך לחזור ולברך אבל בקריאה כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך ואפילו כשקורא בלילה לא נאמר שהלילה מהיום האחר הוא שיצטרך לחזור ולברך שאף על פי שבשאר הדברים אנו אומרים היום הולך אחר הלילה גבי הקריאה הלילה הולך אחר היום וכדאמרין בירושלמי אמר ר' יוחנן אנן אגירי דיממא אנן יזפינן ביממא ופרעינן בליליא כלומר מי שהוא שכיר אין לו להתבטל ממלאכתו כל היום וכיון שכן ואנחנו מצוה עלינו לקרוא כל היום אם כן אנו כמו פועלים שאין לנו להתבטל מהקריאה ומה שאנחנו מתבטלין ממנה ביום הוא כמו הלואה אצלינו ואנחנו פורעין אותה בלילה הנה שקריאת הלילה היא מהיום ההוא ולפיכך בברכה שבירך בבקר להפטר ממה שלומד ביום באותה ברכה נפטר גם כן במה שלומד בלילה:

5. רשב"א ברכות יא:

השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך משקרא קריאת שמע אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. וגרסינן עלה בירושלמי (ה"ה): אמר רבי בא והוא ששנה על אתר. וכתב הראב"ד ז"ל שיש גירסאות שגורסים והוא שקרא על אתר. ולאותה גירסא כל שקרא ק"ש סמוך לאהבה רבה יצא ידי ברכה כל היום לפי שכבר בירך עה"ת פעם אחת בבוקר, אבל לספרים דגרסי והוא ששנה על אתר אין הברכה מוציאתו אלא ידי אותה קריאה הסמוכה לחברתה, הא אם הפסיק וחזר וקרא צריך הוא לחזור ולברך.

ובתשובה לרבותינו הצרפתים השיבו שלא הצריכו בירושלמי לחזור ולברך בשלא שנה על אתר, אלא בשנפטר באהבה רבה לפי שהיא אינה נראית ממש כברכת התורה, אבל במברך אשר בחר בנו יצא ידי חובת כל היום, ואפילו הפסיק והלך למלאכתו וחזר לקרוא, והיינו שהוצרך להשמיענו בירושלמי

בברכת אהבה רבה ולא השמיענו כן בעלמא ואנן ידעינן דכל שכן בשנפטר באהבה רבה. ואפשר נמי דבירושלמי פליגא אגמרינן מדלא אמרו כן בגמרא, ומכל מקום במי שרגיל לקרות ולעסוק בתורה והולך למלאכתו קצת ודעתו על הלימוד למהר עניניו ולחזור (על) [אל] למודו אין צריך לחזור ולברך אפילו לדעת הירושלמי. והביאו ראיה מרבנו תם ז"ל שלא היה מצריך ברכה לישיב בסוכה אלא מסעודה לסעודה, ואפילו הלך לעסקיו ולאחר מכן נמלך לישן אינו חוזר ומברך, וכל שכן כאן שאינו מסיח דעתו מן הלימוד, ועל כן נהגו שלא לברך. ובשם רש"י ז"ל אמרו תלמידיו כשהיה משכים לקרות היה מברך לקרות בתורה וכשהוא הולך לבית הכנסת חוזר ומברך כמו אותן הימים שלא השכים לקרות. ונותן טעם לדבריו כמו שהקורא בתורה מברך ברכת התורה ולא חשיבא ברכה לבטלה ואף על גב שכבר בירך קודם פרשת קרבנות ואיזהו מקומן ורבי ישמעאל, והוא הדין דהכא לא חשיבא ברכה לבטלה. והשיבו עליו בתוספות דלא דמי לקורא בתורה דהתם אפילו בירך על עסק התורה שעסק בפני עצמו, צריך הוא לחזור ולברך על קריאתו בצבור, שכך תקנו לברך שם אשר בחר בנו כמו שנתקנה ברכה לאחריה, וכמו שנתקנה ברכת אשר בחר בנביאים טובים על ההפטר, ועוד דאפילו במקום דשייכא ברכה אפילו בספר תורה הקפידו שלא לגרום ברכה שאינה צריכה כדאמרינן ביומא (סח, ב) ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה.

6. רמב"ם הלכות תפילה פרק ז

ט. נהגו העם ברב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחיבו בהן בין לא נתחיבו בהן. וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחיב בה:
י. המשכים לקרא בתורה קדם שיקרא קריאת שמע בין קרא בתורה שבכתב בין קרא בתורה שבעל פה נוטל ידיו תחלה ומברך שלש ברכות ואחר כך קורא. ואלו הן. אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה. והערב נא יי' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך כל בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך יודעי שמך ועוסקי תורתך לשמה ברוך אתה יי' המלמד תורה לעמו ישראל. ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יי' נתן התורה:
יא. בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו ואחר כך קורא מעט מדברי תורה. ונהגו העם לקרא (במדבר ו כב כז) "ברכת כהנים". ויש מקומות שקורין (במדבר כח ב) "צו את בני ישראל". ויש מקומות שקורין שתיהן. וקורין פרקים או הלכות מן המשנה ומן הבריתות:

7. שלחן ערוך סימן מז

ג. הכותב בדברי תורה אע"פ שאינו קורא צריך לברך:
ד. המהרהר בדברי תורה א"צ לברך: הגה וה"ה דיכול לפסוק דין בלא נתנית טעם לדבריו [ר"ן פ"ק דשבת ופרק כל הצלמים כתב דהוי כהרהור]:

יא. שינת קבע ביום על מטתו טהוי הפסק וי"א דלא הוי הפסק וכן נהגו:
יב. אף אם למד בלילה הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא יישן:

8. מגן אברהם סימן מז ס"ק יב

כל זמן שלא ישן. משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר וצ"ע דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא אם לא ישן א"צ לברך אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום א"כ דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר תדע דהא

לר"ת כשעומד קודם עלות השחר א"צ לברך וכשמאיר היום צריך לברך א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך שלא היה דעתנו לפטור רק ליום א' כתקנת חז"ל ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום ועמ"ש ס"ס תרל"ט:

9. משנה ברורה סימן מז ס"ק כח

שלא ישן - ר"ל שינת קבע אבל אם ישן שינת קבע על מטתו אפילו בתחלת הלילה חשיב הפסק ואפילו הי"א שבסעיף י"א מודו בזה. ואם היה נייעור כל הלילה י"א דא"צ לברך בבוקר וי"א דצריך לברך כי קבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר וספק ברכות להקל אך אם אפשר לו יראה לשמוע בה"ת מאחר ויאמר לו שיכוין להוציאו בהברכות והוא יכוין לצאת ויענה אמן ויאמר אח"כ איזה פסוקים כדי שיהא נחשב לו במקום לימוד או יכוין לצאת בברכת אהבה רבה וילמוד תיכף מעט אחר שיסיים תפלתו. ואם היה ישן ביום שינת קבע על מטתו ובלילה שלאחריו היה נייעור כל הלילה פסק הגאון רע"א דבזה לכו"ע צריך לברך בבוקר בה"ת ואין ברכת אהבת עולם של ערבית פוטרת אם לא למד מיד אחר התפלה:

10. מגן אברהם סימן תצד

ולענין ברכת התורה אני מסופק דבסימן מ"ז ס"ב כתב אף אם למד בלילה וכו' א"צ לברך כל זמן שלא יישן משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך ביום שלאחריו וכ"מ בגמ' פ"ד דסוכה סוכה דלא מפסקי לילות מימים א"צ לברך על הסוכה אלא פעם א' כל ז' ועססי' תרל"ט, מיהו קשה דהא אנן קי"ל שינה ביום לא הוי הפסק אפי' שינת קבע א"כ י"ל דגם בלילה השינה לא הוי הפסק אלא שמתחלה אין דעתנו לפטור רק ביום ולילה א' וכשקם בבוקר קודם ע"ה אזי נחשב ליום שאחריו, תדע דהא לר"ת א"צ לברך קודם ע"ה דנפטר בברכה של אתמול עד שיאיר היום א"כ לדידן נמי י"ל כיון שנוהגין לברך כל היום ברכת התורה א"כ מעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה ולכן צריך לברך ברכת התורה כשיאיר היום וכן נראה עיקר אך הרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכת התורה מאחר ויתכוין לצאת י"ח: